

SERAMİK TAMİRCİLİĞİ

CERAMIC REPAIR

Füsun ÇÖVENOĞLU

Öğr.Gör., Dokuz Eylül Üniversitesi, Güzel Sanatlar Fakültesi, Seramik ve Cam Bölümü,
fusun.covenoglu@deu.edu.tr, İzmir/ Türkiye, ORCID ID:0000-0001-5384-8046

ÖZET

Kilden şekillendirilerek ateşle mukavemet kazandırılan seramik ürünlerin onarımını yapan meslek grubu, tarihte seramik tamirciliği adıyla anılmaktadır. İnsanoğlunun ihtiyaçları doğrultusunda farklı kullanım alanları için binlerce yıldır üretimleri devam eden seramik ürünler, çeşitli etkenlerin sebep olduğu korozyon, aşınma, çatlama, kırılma gibi istenmeyen durumlarla karşı karşıya kalırlar. Seramik objelerin tamir edilmesi, seramik üretim geleneğinin kendisi kadar eskidir. Üretimleri uzun süreç gerektiren ve zahmetli olan bu değerli eşyaların zarar gördükten sonra yeniden değerlendirilebilmeleri için binlerce yıldır çeşitli onarım uygulamalarının denendiği bilinmektedir. Seramik ürünlerde oluşmuş hasar onarımlarının, ne zaman yapılmaya başlandığına dair veri sunan en önemli kaynak ise arkeolojik buluntulardır. Farklı malzemelerden yapılan diğer ev eşyalarının yanı sıra seramik kapların tamiri de antik çağlardan günümüze kadar yaygın bir şekilde devam etmektedir. Bu çalışmada; seramik kap tamirinin tarihsel süreçteki uygulama çeşitlerine kısaca değinilerek, seramikleri onaranların kimler olduğuna dair bilgileri yazılı literatürden ya da bilgi aktarımı yapan farklı sanat nesnelere edinebilmekteyiz. Seramik onarımı ve seramik tamirciliği hakkında yapılan literatür araştırmasından elde edilen veriler doğrultusunda geleneksel yöntemlerden, teknoloji ve uzmanlık gerektiren bir meslek grubu haline dönüşümü, gelişimi ve günümüz koruma ideolojisiyle bağlantısı üzerine bir araştırma yürütülmüştür. Bu araştırma, seramik tamirciliğinin tarihsel gelişimini inceleyerek bir zanaat kolundan, koruma bilinci ve uluslararası kurallar çerçevesinde bilimsel eğitim almış Konservatör-Restoratör mesleğine evrilmesini aktarmayı amaçlamıştır.

1

Anahtar Kelimeler: Seramik, Tamir, Tamirci, Konservasyon, Restorasyon

ABSTRACT

The occupational group that repairs ceramic products, which are shaped from clay and strengthened with fire, is known as ceramic repairing in history. Ceramic products, which have been produced for thousands of years for different areas of use in line with the needs of human beings, face undesirable situations such as corrosion, abrasion, cracking and breakage caused by various factors. The repair of ceramic objects is as old as the tradition of ceramic production itself. It is known that various repair practices have been tried for thousands of years in order to reuse these valuable items, the production of which requires a long and laborious process, after they have been broken. Archaeological finds are the most important source of data on when the repair of damage to ceramic products began. The practice of repairing ceramic vessels, as well as other household items, was widely practiced from antiquity to the modern era. In this study; the types of ceramic vessel repair practices in the historical process are briefly mentioned, and information about who repaired the ceramics can be obtained from written literature or from different art objects that convey information. In line with the data obtained from the literature research on ceramic repair and ceramic repairing, a research was conducted on the transformation from traditional methods to a professional group

requiring technology and expertise, its development and its connection with today's conservation ideology. This research aims to examine the historical development of ceramic repairing and to transfer its evolution from a craft branch to the Conservator-Restorator profession, which has received scientific training within the framework of conservation awareness and international rules.

Keywords: Ceramics, Repair, Repairman, Conservation, Restoration

1.GİRİŞ

Önceleri ahşap, taş gibi farklı malzemelerden yapılan kap kacak, yerleşik hayata geçilmeye başlandığı Neolitik Çağla birlikte yerini kilden yapılmış çanak, çömlek, tuğla, kandil gibi farklı kullanım alanları olan seramik nesnelere bırakmıştır. Seramik terimi kısaca; kilden şekillendirilen nesnenin pişirilerek dış etmenlere karşı dayanıklı hale gelen yeni nesneyi tanımlar. Tarihsel süreçte kilden yapılan nesnelere önceleri ateşte pişirilmeden sadece güneşte kurularak kullanılmış, daha sonrasında bu nesnelere ateşle pişirildiğinde daha dayanıklı hale geldiği keşfedilmiştir. Üretim süreci zor ve emek isteyen seramik ürünler, günlük hayatın çeşitli alanlarında (mutfak gereçleri, depolama, taşıma ve dini ritüeller gibi) farklı amaçlarla sosyal yaşamın farklı alanlarında kendine yer edinmiştir. Pişirilerek dayanıklılığı istenen seviyede arttırılması mümkün olan seramik ürünler yapısı gereği, üretim aşamasında ya da kullanım sırasında kırılmaya, çatlamaya yatkın bir malzemedir. İnsanların ilk olarak ne zaman seramik onarmaya başladığını söylemek zordur. Seramik ürünlerde oluşmuş hasar onarımlarının ne zaman yapılmaya başlandığına dair veri sunan en önemli kaynak arkeolojik buluntulardır. Neolitik dönemden bu yana seramik formların, farklı yöntemlerle onarılarak kullanım süreçlerinin uzatılmasını sağlayan bir meslek grubunun varlığını yazılı ve görsel kaynaklardan biliyoruz. Bu makalede binlerce yıldır kültürel miras olarak kabul edilen seramikleri geleneksel yöntemlerle onaran Seramik Tamircilerinin yerini uluslararası koruma ilkeleri doğrultusunda bilimsel eğitim almış ve bu ilkelerle çalışan 'Konservatör-Restoratör' mesleklerinin aldığı aktarılması amaçlanmıştır. Bununla birlikte bu meslek grubuna ilişkin farkındalığın oluşması hedeflenmiştir.

2.TARİHSEL SÜREÇTE SERAMİK TAMİR ÇEŞİTLERİ

İnsanlar alet, barınak ya da giysi olarak kullanmak üzere doğal malzemeleri şekillendirmeye başladığı ilk zamanlardan bu yana, hasar görmüş eşyaları tekrar kullanılabilir hale getirmek için onarım metotları geliştirmeye ihtiyaç duymuşlardır. Pek çok antik teknolojiye olduğu gibi, seramik tamir ve onarım yöntemleri de benzer şekilde deneysel olarak gelişim göstermiştir.

Yapısı gereği seramik, dayanıklı bir malzeme olarak bilinir, ancak öngörülemeyen sebeplerle karşılaştığında biçim değişikliğine uğrayabilir. Seramik ürünün kırıldıktan sonra tekrar kullanılamayacağı gibi bir düşünce hakimdir. Ancak, yapılan tamirlerle bu kapların genellikle kullanım sürelerinin uzatıldığı bilinmektedir (Beaudoin, 2017, s. 1).

Seramiğin tamir edilme nedenleri zamana ve yere göre farklılık gösterse de estetik, işlevsel, duygusal ve ekonomik olmak üzere dört ana kategoride toplanabilir. Genellikle seramik kapların estetik açıdan bütünlüğünü etkileyen kırıklar, sahibi tarafından duygusal bağ kurulmuş özel seramikler, işlevselliğini yitirecek biçimde zarar görmüş kaplar, ekonomik nedenlerle tekrar edinilmesi güç olan seramikler tamir edilerek kullanım ömürleri uzatılmıştır. Bu kaplara her dönem özel bir anlam yüklenmiş ya da bu kaplar sahipleri için her zaman özel bir değeri temsil etmişlerdir (Bilde, 2012, s. 473).

Seramik objelerin tamir edilmesi, seramik üretim geleneğinin kendisi kadar eskidir. Hemen hemen her dönemde başvurulmuş bu tamir örneklerine müzelerde ve arkeolojik kazılarda rastlamaktayız.

Londra’ da bulunan British Museum’da M.Ö. altıncı yüzyıldan kalma tamir edilmiş seramik kap örneklerini, İstanbul Topkapı Sarayı’nda yer alan Çin porselenleri koleksiyonunda, yüzyıllar öncesine dayanan onarılmış porselen eserler açısından, tamir geleneğinin önemli örneklerine sahip seramik parçaları görmekteyiz. Ayrıca Orta Doğu’da yapılan arkeolojik kazılarda, on birinci yüzyıl İslam dünyasına ait metal perçin ile onarımı yapılmış seramik parçalar da ortaya çıkmıştır (Kuettner, 2016, s. 123).

Seramik tamirinin en eski örneklerinden olan Mısır’daki arkeolojik verilere bakıldığında; taş ve seramik kaplara yapılan onarım örneklerinin erken Neolitik Çağ’da (M.Ö.9500) çömlek üretiminin başlangıcından itibaren görüldüğü ve benzer yöntemler olduğu bilinmektedir (Hsieh, 2016, s. 1).

İran’da bulunan Neolitik döneme ait kırık bir kâse üzerinde kırılma çizgilerinin her iki tarafında, obsidyen gibi kesici bir alet yardımıyla açılan deliklere deri, ip ya da başka bir organik malzeme geçirilerek birbirine bağlandığı düşünülmektedir (Görsel1). Alternatif olarak, Yakın Doğu’nun farklı bölgelerinde ise doğal olarak bulunan (bitumen) zift yapıştırıcı olarak kullanılmıştır (Görsel 2).

Görsel 1. MÖ 5300–4300 (İran) tamir amacıyla delinen kırık kâse, Metropolitan Sanat Müzesi (Bowl with cross-hatched decoration, 2023)

Görsel 2. Kuzey Suriye Geç Halaf kabı antik dönemde zift ile onarılmış, Ulusal Eski Eserler Müzesi, Leiden (Dooijes, 2009, s.1)

Antik dönemde farklı malzemelerle yapılan onarımlara ait diğer bir örnek ise; Parutino kasabası yakınlarında ki (Ukrayna) Olbia antik kentinde M.Ö. 5. yüzyılın sonu Attika dönemine tarihlenen kırmızı figürlü bir çan kraterine ait gövde parçasında görülen iki farklı onarım tekniğidir. Bunlardan biri “zıvana tekniği” olarak adlandırılan kırılma kuyruğu şeklindeki kurşun perçinin, seramik kabın yüzeyine yatak oluşturarak gömülmesiyle yapılan bir tamir tekniğidir. Diğerisi ise seramik gövdeye delik açılarak kelepçe şeklindeki metal perçin ile iki parçanın birleştirilmesidir. Antik çağda aynı kaptaki iki farklı onarım tekniğinin bulunması iki kez tamir edildiğinin de kanıtıdır (Görsel 3) (Bilde P. G., 2012, s. 463).

Görsel 3. Olbia antik kenti buluntularından kırmızı figürlü bir krater parçası, iki farklı yöntemle metal perçin onarımı (Bilde P. G., 2012, s. 463)

Tamir görmüş seramik örneklere Orta Çağ’da da çok sayıda rastlanmaktadır. Antik Çağ onarım tekniklerinin devamı olan bu uygulamalarda en çok metal perçin tekniğinin tercih edildiği görülmektedir (Görsel 4).

Görsel 4. Metal perçin ile tamir edilen seramik fincan 1810 (The New York Ceramics & Glass Fair, 2017)

Bunların dışında nadir görülen onarım yöntemleri de mevcuttur. Örneğine az rastlanan seramik tamir yöntemlerinden biri; kırılan seramik objenin tekrar pişirilerek tamir edilmesidir. İşlem; objenin kırık parça kenarlarına düşük erime derecesine sahip bir sır sürülerek, bir araya getirilen seramiğin muhtemelen bir kil desteği ile muffle fırında pişirilmesini içerir (Görsel 5). İngiltere’de ortaya çıktığı tahmin edilen bu sıra dışı teknik, 1785-1801 yılları arasında Bristol ve Plymouth civarında çalışan ‘china burners’ olarak adlandırılan Edward Coombes ve Philip Daniel gibi ustaların uzmanlık alanıydı. Bu ustaların yaptıkları tamiratları isimlerini yazma alışkanlıkları vardı. Bristol Şehir Müzesi

koleksiyonunda bu yöntemle tamir edilmiş ve alt kısımda, tamircilerin adı ve onarımın tarihi ile işaretlenmiş birçok porselen kap bulunmaktadır. Teknik, 19. yüzyıla ait birçok kitapta tanımlanmış olmasına rağmen 17. yüzyılda atıfta bulunulan Çin el yazmalarında, riskli olan bu yöntemin Çin’de kullanıldığına dair çok az örnek bulunmaktadır (Garachon, 2010, s. 47).

Görsel 5. Sır ile Tamir edilmiş seramik obje örneği (Garachon, 2010, s. 47)

Tespit edilen diğer bir onarım yöntemi de fırınlanmadan önce zarar gören seramik kapların yine pişirim öncesi onarıldığına dair kanıtlardır. (Görsel 6)'da gösterilen tabağın muhtemelen kurutma aşamasında kenarından bir kısmı kırılmıştır. Tabak fırınlanmadan önce Çinli çömlekçi tarafından kırılan parça yerine yapıştırılmış ya da zarar gören parça yeniden şekillendirilerek eksilen kısma monte edilmiştir (Kuettner, 2016, s. 123).

5

Görsel 6. Pişirim öncesi kırılan kenarın onarımına ait görsel (Kuettner, 2016, s. 124)

Zarar görmüş seramiklerin kullanım süreçlerini uzatmak için uygulanan yöntemlerden biri de metal eklemelerdir. Objenin eksilen veya kullanılamaz hale gelen kısımları, metal malzemeden şekillendirilerek zarar gören yere monte edilmesi yöntemidir (Görsel 7).

Bu tamir tekniğın kullanımına dair pek çok örnek Topkapı Sarayı Müzesinde bulunmaktadır.

Görsel 7. Mavi beyaz ibrik Envanter No:15/1952 Yük.: 32,5 cm Topkapı Sarayı (Gedük, 2022, s. 80)

Diğer bir yöntem ise çatlaklar oluşan seramik ürünün ince metal tellerle ağ şeklinde sıkıştırılarak bir arada tutturulması işlemidir. (Görsel8).

6

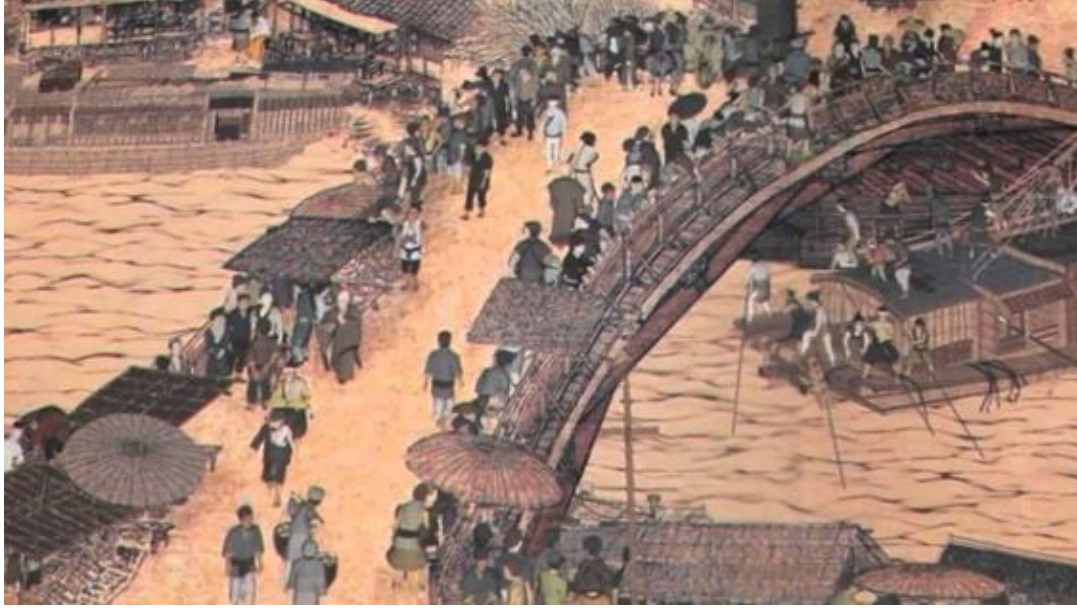

Görsel 8. Metal tellerle örülerek desteklenmiş çatlak kâse (andrewbaseman, 2010)

2.1. Belgeleriyle Seramik Tamirciliği

Meslekler, toplumun ihtiyaçları doğrultusunda ortaya çıkar, gelişir, evrilir ya da yok olur. Seramik tamirciliği de bu süreç içinde binlerce yıldır devam eden bir meslek grubu olmuştur. 18. yüzyıldan önce seramiklerin profesyonel restorasyonu ve onarım teknikleri hakkındaki bilgiler az ve bölük pörçüktür. Bu seramikleri onaranların kimler olduğuna dair bilgileri yazılı literatürden ya da

bilgi aktarımı yapan farklı sanat nesnelere edinebilmekteyiz. Örneğin, porselen tamirinin Çin'de eski bir zanaat ve eskiden insanların günlük yaşamlarının bir parçası olduğu, Song Hanedanlığı (960-1279) döneminden kalma Qingming Festivali Sırasında Nehir Boyunca adlı tabloda resmedilen tamirci görsellerinden tespit edebiliyoruz (Görsel 9) (Ancient Chinese porcelain repair craftsmanship preserves history, memories, 2022).

Görsel 9. Song Hanedanlığı'ndan (960-1279) Qingming Festivali (Ancient Chinese porcelain repair craftsmanship preserves history, memories, 2022)

Seramik tamircileri muhtemelen 15. yüzyıldan itibaren bilinen mesleklerdendi. Avrupa'da sokaklarda dolaşan tamirciler alışılmış gündelik bir manzaraydı. 1405 tarihli bir Hollanda komedisinde karakterlerden birinin hayatını nasıl kazandığını anlattığı şu pasajda olduğu gibi, meslekleri genellikle şarkılarda ve esprilerinde tasvir edilirdi: ‘...ve ben sizin porselenden yapılmış testilerinizi ve kilden yapılmış süt kovalarınızı tamir edebilirim’. 14. ya da 15. yüzyıldan kalma bir Hollanda şarkısının sözlerinde ise, aralarında fener ve porselen tamircisi işportacıların mallarını tanıtmak için kullandıkları sokak haykırışlarında; ‘Bir kâse kırarsan, bir kâse tamir ederim... Fenerleri, fenerleri, fenerleri tamir ederim, tabakları ve tabakları perçinlerim’ şeklinde ifadeler yer almaktadır (Archive for March, 2010, s. 42).

Londra'daki 17. yüzyıl sokak ticaretiyle ilgili yapılan bir dizi baskı resimde seramik tamircisi de bulunmaktaydı (Görsel 10).

Görsel 10. 17. yüzyıl İngiliz Gravürlerinden birinde, ‘sürahi ve bardak’ tamircisi yer alıyor (Garachon I. , 2010, s. 40)

Seramiğin metal telle onarılmasına ilişkin en eski tanımlardan biri Çin'den gelmektedir. 16. yüzyılın sonunda, Çin'de yaşayan Portekizli bir Cizvit olan Matteo Ricci, porselenin olağanüstü özelliklerini anlattığı yazısında ‘Bu porselenler sıcak yemeğin ısısına çatlamadan dayanır ve daha da önemlisi, eğer kırılır ve pirinç bir telle dikilirse, sıvıları herhangi bir sızıntı olmadan tutar’ şeklinde ifade etmiştir. Aynı teknik Cizvit misyoner Martin Martinius tarafından 1664'te Kangsi Eyaleti'ni anlatırken de kullanılmıştır. Porselen tamirciliği mesleğinden ve bu zanaatkârların Avrupa'da cam oymak ve kuyumcuların doğal taşları delmek için kullandıklarına benzer bir elmas matkapla ince, kırılğan porselende delikler açabildikleri komplike yöntemden bahsetmiştir (Garachon I. , 2010, s. 40).

Yaygınlaşan bu seramik tamircileri kendi isimleriyle de tanınmaya başlamıştır. 1725 tarihinde Amerikan gazetelerinde yer alan ilanlar ve ticari kartlar, seramik tamiri için kolayca eğitilmiş bir usta bulunabileceğini ortaya koyarak, Boston'da dükkân açan Robert Phillips gibi zanaatkârların becerilerinin desteklendiğini de göstermiştir.

18. yüzyıl İngiltere’inde Londralı Edmund Morris gibi kişilerin ticaret kartlarında "her türlü porselen eşyayı kendine özgü bir sanatla tamir ettiği ... böylece perçinlenmiş bir porselen parçasının yeni olduğu zamanki kadar işe yarayacağı" ilan ediliyordu. Morris ayrıca gazetelerde porselen tamir etme yöntemlerini tanıtıyor ve tamir ettiği parçaları düşük maliyetle satmanın yanı sıra soylular için de tamir etmekle övünüyordu. İngiltere'nin Bristol kentinden porselen fırıncısı ve tamircisi Edward Coombs, becerilerini ticaret kartlarında ve gazetelerde tanıtmakla kalmamış, tamir ettiği bazı parçaları da imzalamıştır (Kuettner, 2016, s. 130).

19. yüzyıl başlarına doğru, porselen kapların tamirinin Avrupa ülkelerinde başlı başına bir ticaret haline geldiği gözlenir. Bu yüzyılın sonuna kadar seramik tamirciliğinin geliştiği ve farklı tamir tekniklerinin kullanıldığı bilinmektedir. Bu gelişmeler şüphesiz seramik ürünlere olan talebin artmasıyla ilgiliydi. Sırlı seramikler, Çin porselenleri, Avrupa'nın kemik porselenleri her geçen gün popüleritesi artarak daha fazla evde kullanılmaya başlamıştı. Yaygın olarak kullanılan seramiklerin kırıldığında tamir edilme ihtiyacı da doğal olarak artış göstermekteydi. Avrupa’da artan bu ihtiyacı

karşılaman bir meslek grubunun oluştuğuna dair bir kanıtta, bu tamircilerin farklı ülkelerde farklı dillerde adlandırılmış olmasıdır. İngilizce konuşulan ülkelerde bu zanaatkarlara ‘china menders’ ya da ‘china riveters’, Fransa’da ‘ecourseur’ ya da ‘accommodeurs de faiences et de porcelain’, Hollanda da ‘porseleinkrammers’ ve Almanya’da ‘Porzellanflicker’ ya da ‘Porzelflicker’ olarak tanımlanmıştır (Garachon I. , 2010, s. 43).

Kendi isimleriyle marka haline gelen seramik tamircileri, onardıkları objelere ticari etiketlerini yapıştırarak bunları reklam aracı olarak da kullanmaktaydılar. Günümüzde ise bu etiketlerin önemli olmasının nedeni bugüne bilgi kaynağı oluşturmalarıdır.

Örneğin; New Jersey'deki bit pazarında üç perçinle tamir edilmiş Çin porseleni bir tabağın arkasında “HARRY A. EBERHARDT / Art & China Repairing / 213 S. 11th St., Phila. Pa.” kâğıt etiket yer almaktadır. Uzun dalga ultraviyole ışıkta bakıldığında etiketin altında el yazısıyla “17228 Cauffman / 3 Riv” yazılmış ayrı bir not daha bulunmaktadır.

“17228”, Eberhardt tarafından verilen onarımın kayıt numarasıdır; "3 Riv", muhtemelen onarımda kullanılacak perçinlerin adedini gösteren talimattır. "Cauffman" adı büyük olasılıkla 1920'lerden Philadelphia'daki Benjamin Franklin Antika Dükkanı'nın sahibi Joseph Cauffman'a atıfta bulunmaktadır (Görsel11) (Miller G., 2016).

Görsel 11. Onarımı yapan firmanın etiketi ve etiketin altında yer alan not (Miller G., 2016)

Bu tip ticari etiketler, tablolarla yer alan onarılmış seramik görselleri ve tamiri yaparken resmedilmiş tamirci figürleri, biblolar, baskı resimler ve fotoğraflar, seramik tamirinin bir meslek grubu haline geldiğinin kanıtları olarak görülmektedir.

Görsel 12. Kâğıt üzerine suluboya ve guaj (Özel koleksiyon) sanatçısı bilinmiyor, İngiltere veya Amerika, 1820-1830. Kırık bir kâseyi perçinle tamir etmek için yay matkabı kullanan bir porselen tamircisinin resmi (Kuettner, 2016, s. 1)

Görsel 13. Seramik tamircisi, porselen h.14.7cm., Sevr Seramik Müzesi (Garachon I. , 2010, s. 44)

Toplumda gerekli bir hizmeti sağlamasına rağmen, seramik tamirciliği her zaman en saygın ya da en kârlı meslek değildi. "Tamirciler" olarak anılan bu zanaatkârlar genellikle göçmenler veya azınlıklardı. Bazı tamircilerin saygın bir yaşam sürdürdüğü ve büyük şehirlerde kalıcı ikametgahlar kurduğu görülmekteydi, ancak çoğu seramik tamircisi gezici olarak işlerini yapmaktaydı (Görsel 14). Sentetik yapıştırıcıların ortaya çıkması ve 20. yüzyılda ucuz sofrta takımlarına erişimin artmasıyla birlikte profesyonel seramik tamircilerine duyulan ihtiyaçta azaldı (Kaktins, 2019, s. 101).

10

Görsel 14. Gezgin İskoç Seramik Tamircisi (Kaktins, 2019, s. 102)

Amerika ve muhtemelen İngiltere'de seramiğin perçinle onarımı sona ermiş gibi görünse de diğer ülkelerde hala uygulanmaktaydı. National Geographic için Maynard Owen Williams'ın yakın tarihli

bir fotoğrafında, Özbekistan'da pazar alanında birçok seramik çaydanlık ile birlikte farklı kapları tamir eden iki usta yer almaktadır (Görsel 15) (Miller, 2016).

Görsel 15. Kırık seramik kapları bakır perçinlerle tamir eden ustalar, Semerkant, Özbekistan, 20. yüzyıl (Miller G., 2016)

3.GÜNÜMÜZDE SERAMİK TAMİRİ

Neolitik Dönemde başlayan seramik tamiri sonraki yüzyıllarda da bireysel becerilerle devam etmiştir. Başlangıç tarihi kesin bilinmemekle birlikte farklı zamanlarda ve farklı coğrafyalarda toplumların artan ihtiyaçları nedeniyle ‘seramik tamirciliği’ meslek haline gelmiştir. Türk Dil Kurumu’na göre ‘meslek’; Belli bir eğitim ile kazanılan, sistemli bilgi ve becerilere dayalı, insanlara yararlı mal üretmek, hizmet vermek ve karşılığında para kazanmak için yapılan, kuralları belirlenmiş iş olarak tanımlanmaktadır.

Bu tanım ışığında ‘seramik tamircisi’ mesleği, hasarlı seramik ürüne sahip olanların beklentilerine cevap verebilecek yetkinliği ve el becerisini taşıyan bireyler tarafından onarılması ihtiyacından doğmuştur.

Geleneksel usta çırak ilişkisiyle teknik ve pratik eğitimin tecrübe edinildiği bir meslek grubudur. Yazılı ve görsel literatürde bu gezgin sokak tamircilerinin çoğunlukla göçmen ve azınlıklardan oluştuğunu görmekteyiz. Bunların dışında kuyumcuların, metal işleyen ustaların ve seramik üreticilerinin de seramikleri onardıklarına ilişkin belgeler mevcuttur. Sosyolojik anlamda söz konusu gezginci seramik tamircilerinin çalışma koşullarının ve kazançlarının onları toplumda statü sağlayacak bir durumda olmadığı da kanıtıdır.

Yaptığı işe büyük emek ve özen göstermesi gereken bu meslek grubu, geleneksel yöntemlerle üretim süreci zahmetli olan seramikleri, yüzyıllarca tamir edip tekrar kullanılmasına olanak sağlamışlardır.

18. yüzyılın başlarında Sanayi Devrimi ile başlayan teknolojik değişimler, zanaat ekonomisinde de etkilerini göstermiştir. Sanayi ve makine imalatının egemen olduğu bir ekonomiye geçiş süreci, yeni

çalışma ve yaşama biçimlerini ortaya çıkarmış ve toplumu temelden dönüştürmüştür (Industrial Revolution, 2023).

Mesleki standartlar, zamana ve sosyal yapıdaki değişmelere bağlı olarak sürekli değişir. Zamanla değişen toplumsal hayatın gerekleri doğrultusunda mesleklerin çeşitlerinde, özelliklerinde, fonksiyonlarında, sosyal statülerinde, ilişkiler düzeninde ve örgütlenme biçiminde, bilgi ve becerilerde, uyguladıkları yöntemlerde ve tekniklerde, gördükleri maddi karşılıklarda, hak ve sorumluluklarında, icra ve faaliyet biçimlerini belirleyen ve aralarındaki ilişkileri düzenleyen normlarda sürekli değişimler ve gelişmeler olur (İlhan, 2015, s. 315).

‘Seramik tamirciliği’ mesleği de Sanayi Devrimi ile başlayan ve devam eden süreçten etkilenmiştir. Sanayi devrimi sonrasında seri üretim ile aynılaştıran seramik ürünlere ulaşılabilirlik kolaylaşmış ve bu ulaşılabilirlik sayesinde seramik ürüne yüklenen değer azalması, tamir ihtiyacını da ortadan kaldırmıştır. İşlevini kaybeden ‘Seramik tamirciliği’ tarihi eser bilincinin ortaya çıkmasıyla farklı bir meslek grubuna evrilmiştir.

15. yüzyılda eski eser toplama trendi ile başlayan ve 19. yüzyıldan bu yana, sanat eserlerinin korunması sorunu giderek artan bir konu haline gelmiştir. Önleyici Koruma kavramının gelişiminde önemli rol oynayan, İkinci Dünya Savaşı'nın yıkıcı tahribatı, 1960' ların sonunda Floransa ve Venedik'te sel gibi doğal afetlerin neden olduğu kültürel miras tahribatı sonucunda koruma bilimi gelişmiştir (Oktay, 2020, s. 308-309).

Kültürel koruma hakkında bilgi ve ilgi arttıkça, sanat nesnelerinin estetik değerlerinin yanı sıra kanıt değerine de sahip oldukları gerçeği kabul görmeye başlamıştır. 1946'da kurulan Uluslararası Tarihi ve Sanatsal Eserleri Koruma Enstitüsü (IIC) ve 1967'de kurulan Uluslararası Müzeler Konseyi Koruma Komitesi (ICOM-CC) gibi meslek örgütleri, kültürel eserlerin uygun şekilde korunmasını sağlamak için profesyonel standartların ve uygulamaların yaygınlaştırılmasına öncü olmuştur (Lapérouse, 2020, s. 3).

İkinci Dünya Savaşı'ndan kısa bir süre sonra birçok ülkede korumanın bir zanaattan daha akademik ve bilimsel yönelimli bir mesleğe doğru evrildiği dikkat çekmektedir. Konservatör-restoratör mesleği tarihte ilk kez 1984 yılında ICOM-CC tarafından "Konservatör-Restoratör: mesleğin tanımı" adlı belgede uluslararası düzeyde tanımlanmıştır. Türkiye’de ve birçok ülkedeki üniversitelerde, koruma ve koruma bilimi alanında lisans, yüksek lisans ve son zamanlarda doktora programları açılmaya başlanmıştır (Hoppenbrouwers, 2012).

Bilimsel eğitim ile profesyonel meslek haline gelen Konservatör-Restoratör grubu içinde seramik malzemenin korunması ve onarımı ile ilgili uzmanlar yetişmektedir.

4. SONUÇ

Neolitik dönemden bu yana seramik formların farklı yöntemlerle tamir edilerek kullanım süreçlerinin uzatılmaya çalışıldığı arkeolojik buluntulardan elde edilen seramiklerden anlaşılmaktadır. Seramik ürünlerin tamir edilme nedenleri; işlevselliği, görselliği, ekonomik getirisi ve sahibinin duygusal bağı gibi sebeplere dayandırılabilir. İnsanların seramik ürünleri ne zaman tamir etmeye başladıklarına dair elimizde kesin bir kanıt yoktur. Ancak farklı coğrafyalarda, farklı zamanlarda toplumların kullandıkları seramik nesnelere tamir etme fikrinin oluşması ‘Seramik tamirciliği’ mesleğinin ortaya çıkmasına neden olmuştur. Yazılı ve görsel kaynaklar bu meslek grubunun gezgin olarak çalıştığını belgelemektedir. ‘Seramik tamirciliği’ sosyolojik anlamda prestijli bir statüye sahip olmasa da toplumun günlük yaşamında pek çok ihtiyaca cevap veren bir meslek grubudur. Geleneksel onarım yöntemlerini geliştirerek yüzyıllarca emek ve özenle hizmet veren seramik tamircileri, Sanayi Devrimi sonrası gelişen seri üretim nedeniyle gereksinim olmaktan

çıkıştır. Fakat 19. yüzyıldan sonra oluşan tarihsel eserleri koruma ve onarma bilinci bu mesleği farklı bir platforma taşımıştır. Tarihsel belge niteliği taşıyan seramik eserlerde, gelişen koruma bilinciyle onarıma ihtiyaç duyulan buluntulardır. Özellikle toprak veya su altından çıkartılan bu seramikler buldukları ortamın durumuna göre zarar görmüş olabilir. Bu dönemde seramik eserlerin bünyelerine işleyen zarar verici etmenlerden temizliğine ve onarımına kadar sorumlu olan yeni bir meslek grubu oluşmuştur. Günümüzde, binlerce yıldır geleneksel yöntemlerle ve geri dönüşü olmayan onarımlara maruz kalan seramik eserlerin korunması ve onarılması, ‘Seramik tamirciliği’ meslek grubunun yerini alan ve işini bilimsel yaklaşımlarla sürdüren Konservatör-Restoratör unvanlı uzmanlara bırakmıştır.

KAYNAKÇA

Ancient Chinese porcelain repair craftsmanship preserves history, memories. (2022, August 2). news.cgtn.: <https://news.cgtn.com/news/2022-08-02/Porcelain-repair-craftsmanship-preserves-history-memories-in-China-1cafTL2kFLq/index.html> adresinden alındı

Archive for March. (2010, Mart 26). 2023 tarihinde andrewbaseman: <http://blog.andrewbaseman.com/?m=201003&paged=2> adresinden alındı

Beaudoin, M. A. (2017). Repairing a Break with the Past: Considering Eighteenth-and Nineteenth-Century Ceramic Repair in Newfoundland and Labrador. *International Journal of Historical Archaeology*, 21(3), s. 755-771.

Bilde, P. G. (2012). Ancient Repairs on Pottery from Olbia Pontica. *American Journal of Archaeology*, 116(3), s. 461-481.

de Lapérouse, J. F. (2020). Ceramic musealization: how ceramics are conserved and the implications for research. *Archaeological and Anthropological Sciences*, 12(8), s. 166.

Dooijes, R. N. (2009). academia. Haziran 7, 2023 tarihinde Ancient repairs in archaeological research: a Near Eastern perspective: https://www.academia.edu/13881283/Ancient_repairs_in_archaeological_research_a_Near_Eastern_perspective adresinden alındı

Garachon, I. (2010). Old repairs of china and glass. *The Rijksmuseum Bulletin*, 58(1), s. 34-55.

Gedük, S. (2022). Topkapı Sarayı Müzesi Çin Porselenleri Koleksiyonu Üzerinde Yapılmış Osmanlı Onarımları. *Unimuseum*, 5(2), s. 76-83.

Hoppenbrouwers, R. (2012). Conservation-Restoration education and the development of the profession. *journals.openedition*: <https://journals.openedition.org/ceroart/3283> adresinden alındı

Hsieh, J. (2016). The practice of repairing vessels in ancient Egypt: methods of repair and anthropological implications. *Near Eastern Archaeology*, 79(4), s. 280-283.

İlhan, S. (2015, Haziran 20). Yeni Kapitalizm ve Meslek Olgusunun Değişen Anlamları Üzerine. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, s. 313-328. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/dpusbe/issue/4763/65451> adresinden alındı

Industrial Revolution. (2023, Haziran 8). *britannica*: <https://www.britannica.com/event/Industrial-Revolution> adresinden alındı

Kaktins, M. Z. (2019). “Take an Ounce of Suffolk Cheese”: Home Repair of Eighteenth Century Ceramics at Ferry Farm, George Washington’s Boyhood Home. *Northeast Historical Archaeology*, 48(1), 7., s. 96-110.

Kuettner, A. R. (2016). Simply Riveting: Broken and Mended Ceramics . Ceramics in America , s. 122-140.

Lapérouse, J.-F. d. (2020, Temmuz 14). Ceramic musealization: how ceramics are conserved and the implications for research. Archaeological and Anthropological Sciences .

The Met. (Tarih yok). Mayıs 27, 2023 tarihinde metmuseum:
<https://www.metmuseum.org/art/collection/search/323788> adresinden alındı

Miller, G. B. (2016). Repaired Chinese Porcelain Saucer. 2023 tarihinde chipstone:
<https://www.chipstone.org/article.php/744/Ceramics-in-America-2016/A-Harry-A.-Eberhardt-Repaired-Chinese-Porcelain-Saucer> adresinden alındı

Oktay, S. T. (2020, Aralık 31). Kültürel Miras Alanlarının Korunması ve Afet Yönetimi İlişkisi. Resilience, s. 305-321.

The New York Ceramics & Glass Fair. (2017, Ocak 21). 2023 tarihinde
<http://blog.andrewbaseman.com/?pu003d12298&paged=22> adresinden alındı